

UOT 372.854

Kamil Nəsir oğlu Haqverdiyev,
kimya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bakı Dövlət Universiteti

Yasin İsa oğlu Cəfərov,
kimya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Bakı Dövlət Universitetinin kafedra müdiri

Cəmilə İlqar qızı Həşimova
Bakı Dövlət Universiteti

PEDAQOJİ İNNOVASIYALARIN NÖVLƏRİ VƏ TƏHSİLİN MODERNLƏŞDİRİLMƏSİ

Камиль Насир оглу Ахвердиев
доктор философии по химии, доцент
Бакинский Государственный Университет

Ясин Иса оглу Джафаров
доктор философии по химии, доцент,
заведующий кафедрой Бакинского Государственного Университета

Джамиля Ильгар гызы Хашимова
Бакинский Государственный Университет

ВИДЫ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ИННОВАЦИЙ И МОДЕРНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Kamil Nasir Hagverdiyev,
doctor of philosophy in chemistry, associate professor
Baku State University

Yasin Isa Jafarov,
doctor of philosophy in chemict, professor
head of the department of Baku State University

Jamila Ilgar Hashimova
Baku State University

THE TYPES OF PEDAGOGICAL INNOVATIONS AND MODERNIZATION OF EDUCATION

Xülasə. Məqalə təhsil müəssisəsinin işinə innovasiyaların tətbiq edilməsi probleminə həsr olunmuşdur. İnnovasiyanın mahiyyəti, innovasiya texnologiyaları və kimyanın tədrisində istifadə olunan tədris üsulları, formaları və vasitələri haqqında tədqiqatlar aparılmışdır.

Açar sözlər: *təhsil sistemində inteqrasiya, təhsilin modernləşdirilməsi, innovasiya, təhsilin inkişafı, qiymətləndirmə, planlaşdırma, innovativ texnologiyalar, təhsil sistemində islahatlar*

Резюме. Статья посвящена проблеме внедрения инноваций в практику работы образовательной организации. Представляется информация о сущности инновации, инновационной технологии и методах, формах и средствах обучения, использованных при обучении химии.

Ключевые слова: интеграция в систему образования, модернизация образования, инновация, развитие образования, оценивание, планирование, инновативные технологии, реформы в системе образовании

Summary. The article is devoted to the problem of innovation in the practice of educational organization. Provides information about the nature of innovation, innovative technologies and methods, forms and teaching tools used in the teaching of chemistry.

Key words: integration to the education system, modernization of education, innovation, the development of education, assessment, planning, innovative technologies, reforms in the education system

Təhsilin inkişafı üzrə innovativ fəaliyyət ilk növbədə təhsil sahəsində dövlət siyasətinin prinsiplərinə, dövlətin bu məsələ ilə bağlı qəbul etdiyi qərarlara, proqramlara, strategiyalara əsaslanmalıdır. İnnovasiya problemi insanın fəaliyyət göstərdiyi bütün sahələrdə diqqəti cəlb edir, bütün zamanlarda yeniləşmə prosesinin mahiyyətini təşkil etmişdir. Pedaqoji innovasiyaların və təhsilin modernləşdirilməsi bu gün daha aktual olması elmi-texniki tərəqqinin, texnoloji imkanların müqayisə olunmaz dərəcədə artması ilə əlaqədardır. Yeniləşən cəmiyyətdə yeniləşmənin məzmunca əks olunması və yeniləşmə prosesinə təkan verilməsi, ilk növbədə, təhsillə əlaqədardır. Ona görə də təhsilin özəyini təşkil edən pedaqoji proses yeniləşən cəmiyyətin, müasir elmin və texnoloji tərəqqinin tələblərinə uyğun olaraq qurulmalıdır. Pedaqoji innovasiyaların növlərindən danışarkən, hər şeydən əvvəl, onun pedaqoji sahənin hansı fəaliyyət növünə aid olması nəzərə alınmalıdır. Pedaqoji fəaliyyətdə mövcud olan və gözlənilən innovasiyalar onların əsasən aşağıdakı sahələrdə tətbiqi ilə bağlıdır. İKT innovativ tədris və öyrənmə imkanlarının təmin edilməsi üçün müəllimlərə böyük imkanlar yaradır, şagirdlərə informasiyanın əldə edilməsi, seçilməsi və izah edilməsinə, mülahizələrin modelləşdirilməsinə, proqnozlaşdırılmasına və irəli sürülməsinə, öz bilik və bacarıqlarını qiymətləndirməyə, yaradıcılıq imkanlarını inkişaf etdirməyə təkan verir. Təhsilin modernləşdirilməsi təhsil sisteminin qanunauyğun prosesi kimi dəyərləndirilir və dinamik proses kimi həyata keçirilir. Modernləşdirmə müasir dövrün tələblərinə uyğunlaşmaq, yeni tələb və normaları, texnoloji prosesləri inkişaf etdirməkdir. Təhsilin modernləşdirilməsində məqsəd qlobal dəyərlərin və əməkdaşlığın inkişafı naminə rəqabət aparmağa malik intellekt sahiblərinin yetişməsinə təmin etməkdir. Təhsildə məzmunun modernləşdirilməsi zamanı onun

həm pedaqoji-psixoloji tərəfləri, həm də nəzəri və təcrübi paradıqmaları nəzərə alınır. Hazırda təhsildə yeni yanaşmaların tətbiqi, dünya təhsil sferasında təhsil sisteminin modernləşdirilməsinin əsas strateji istiqamətlərindən biri kimi qiymətləndirilir. Ona görə də yeni texnologiyaların pedaqoji-psixoloji təhlilinin aparılması, onun yeni məzmunun hazırlanması bu günümüzün tələbidir. Strategiyanın uğurlu icrası səriştəli müəllim və təhsil menecerlərinə malik təhsil sisteminin yaradılması ilə nəticələnə bilər. Dünya praktikasında təhlil etdiyimiz mövzu ilə bağlı xeyli ədəbiyyat var. Rusiyada bir çox tədqiqatçılar sırasında V.P. Kvaşanı [3] göstərmək olar. Onun fikrincə, “innovasiya metodikasının spesifikasiyası aşağıdakılardan ibarətdir: innovasiya həmişə aktual problemin yeni həllini nəzərdə tutur; innovasiyalardan istifadə dərslərin şəxsiyyətində dəyişikliklər edir; innovasiyaların tətbiqi məktəbin idarəedilməsində bir çox komponentlərini dəyişdirir; metodikanın əsas məqsədi isə uşaqların təbii qabiliyyətlərinin maksimal “açıqlamasıdır”. İnkişaf etmiş ölkələrdə bu istiqamətdə aparılan işlər təhsil sistemində, təlim və tərbiyədə böyük dəyişikliklərin olmasına sübutdur. Bunu təhsilə aid beynəlxalq qurumların hesabatlarından görmək olar.

Azərbaycanda da bu istiqamətdə, elmi-təcrübi tədqiqatlarla yanaşı praktik addımlar atılır. Məsələn, burada “Təhsildə İnnovativ Texnologiyalar” Əlavə Təhsil Mərkəzi Təhsil İşçilərinin Peşəkar İnkişafı İnstitutu ilə birlikdə İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarını (İKT) təhsildə səmərəli tətbiq etmək istəyən ümumi təhsil məktəb, universitet müəllimləri, həmçinin təhsil sahəsində çalışan inzibatçılar, tələbələr və gələcəkdə müəllim kimi işləmək istəyənlər üçün təşkil etdiyi "Promethean - ağıllı lövhədən istifadə" təlim kursunun təşkilini qeyd etmək olar. Şagird fəaliyyətinin optimal çətinlik

dərəcəsi müəllim tərəfindən hər bir sınıfdə pedaqoji şərtlərlə müəyyən edilə bilər [2].

Müasir məktəb kollektivinin fəaliyyətində yeni, İKT və elmin digər nailiyyətlərinə əsaslanan metodikalar sürətlə özünə yer tapır. Bunların tətbiqi şagirdlərin koqnitiv inkişafına, motivasiyasına, bütövlükdə şüur fəaliyyətinə əsaslı şəkildə təsir edir.

Metodik yanaşmalar şagirdlərin dərəcələrini artırır, onları daha fəal, təşəbbüskar və uzaqgörən edir. Digər tərəfdən, tələbkər və təcrübəli müəllim ənənəvi metodlardan irəli gələrək daha möhkəm intizama və məsuliyyətə nail ola bilər. demək olar ki, hər iki yanaşma bir-birini tamamlayır. Eyni zamanda yeni texnologiyalar dərəcə prosesini daha çevik və səmərəli edir, müəllim-şagird münasibətlərini isə işgüzarlıq və dostluq prinsipləri tələblərinə uyğunlaşdırılır. İnnovativ təlim ilə bağlı tədqiqatlar məktəb praktikasında tədris prosesinin daha düzgün, səmərəli qurulmasına köməklik göstərir. Yaradıcı, fəal, daima axtarışda olan müəllimlərin təlim və tədrisdə əldə etdikləri uğurlar təhsilin təkmilləşdirilməsində yardımçı ola bilər. Araşdırmalar göstərir ki, təhsilin inkişafı, məzmunun innovasiyalarla zənginləşdirilməsi nəticə etibarilə ölkənin inkişafına, cəmiyyətin ictimai-iqtisadi, mədəni həyatında köklü dəyişikliklərin, irəliləyişlərin baş verməsinə gətirib çıxarır. Müasir innovasiyaların çoxu tarixi təcrübə ilə əlaqədar olub, keçmiş analoqlara malikdirlər. Bu isə innovasiya prosesinin – müəyyən meyarlara uyğun və verilən şərait üçün aktual olan və uyğunlaşan, müasirləşən ideyaların yaradılması, mənimsənilməsi, istifadə olunması və geniş vüsət alması ilə əsaslandırılmış, məqsədyönlü və şüurlu prosesdir. O, yeniliyin daxil edildiyi sistemin keyfiyyətə yaxşılaşmasına yönələrək, inkişafa aparır. Pedaqogikanın iki vacib problemi innovativ təhsil proseslərinin əsasını təşkil edir: pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi problemi; pedaqogika-psixologiya elmlərinin nailiyyətlərinin təcrübəyə tətbiqi problemi.

İnnovasiyaların işlənilib hazırlanması və inkişafı isə problemin həllinə yeni prinsiplər tapılmasına qədər davam edəcəkdir. Bu cür yanaşma irəli sürülən ideyaların və təkliflərin inkişafını izləməyə, onların praktiki effektivliyi, yeniliyin miqyasları haqqında müəhkimə yürütməyə imkan verir. Pedaqoji texnolo-

giya – fərdi yanaşma və kollektiv iş prinsiplərini qarşılıqlı əlaqədə tətbiq etməklə müəllim və şagirdlərin planlaşdırılmış elə birgə fəaliyyətidir ki, nəticədə sinfin bütün şagirdləri təhsilin dövlət standartlarında nəzərdə tutulan bilik və bacarıqlara yiyələnir, tələb olunan səviyyəyə nail olur və onların fərdi qabiliyyətləri inkişaf edir. Pedaqoji texnologiyaları aşağıdakı kimi təsnif edirlər: 1. Təlim texnologiyası (öz-özünə öyrənmə texnologiyası) 2. Tərbiyə texnologiyası. 3. İnkişaf texnologiyası. 4. Diaqnostika texnologiyası. Təlim texnologiyası dedikdə bilik, bacarıq və vərdişləri formalaşdırmaq üçün əməliyyatlar komplekti başa düşülür. Tərbiyə texnologiyası dedikdə, nisbi, sabit və müntəzəm olaraq ümumiləşən münasibətlərin məqsədyönlü formalaşdırılması üçün əməliyyatlar başa düşülür. İnkişaf texnologiyası – təlim və təhsil-tərbiyə texnologiyası ilə sıx əlaqədədir. Psixi inkişaf dedikdə, əqli bacarıqların formalaşdırılması, insan psixikasında hər hansı əməliyyatın aramsız çoxalması başa düşülür. Fiziki inkişaf zamanı bacarıqlar özünü göstərir. Diaqnostika texnologiyası – pedaqoqların və ya psixoloqların uşağın məktəbə hazırlıq səviyyəsini müəyyənləşdirir. Pedaqoji texnologiya anlayışını üç aspektdə təqdim edirlər: 1.Elmi: pedaqoji texnologiya pedaqogika elminin məqsədlərini məzmunu və təlim metodlarını öyrənib işləyən və pedaqoji prosesi layihələşdirən bir hissəsidir. İnnovasiya prosesinin reallaşdırılması nəticəsində aşağıdakı məsələlər həll olunmalıdır:

1) məktəbin pedaqoji sisteminin problemin müəyyən edilməsi istiqaməti üzrə təhlili, onların nöqsanlarının aşkar olunması və əhəmiyyətinin qiymətləndirilməsi; 2) pedaqoji sistemin aşkar olunan nöqsanlarının aradan qaldırılması imkanlarının axtarışı və qiymətləndirilməsi (aktual problemlərin həlli); 3) arzuolunan pedaqoji sistemin layihələndirilməsi; 4) dəyişikliklərin strateji qaydada planlaşdırılması; 5) dəyişikliklərin əməliyyat şəklində planlaşdırılması; 6) dəyişikliklərin reallaşdırılmasını təmin edən təşkilati strukturlarının qurulması; 7) pedaqoqların innovasiya prosesində iştirakının motivasiyası; 8) dəyişikliklərin həyata keçirilməsi; 9) dəyişikliklər prosesinə nəzarət və bu prosesin təhlili; 10) dəyişikliklərin nəticələrinin qiymətləndirilməsi. İnnovativ tədris müəssisələrində yeniliklər həm ayrı-ayrı məsələlərin həllinə,

həm də, ümumilikdə, təhsil müəssisəsinin işinə tətbiq oluna bilər. Təhsilin inkişafında mühüm irəliləyişlərə nail olmuş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarına əsaslanan, yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirən və təhsilalanın fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan innovativ təlim metodları daha yüksək nəticələr verir.

Məqalənin aktuallığı. İnnovasiyalara əsaslanan təhsil müasir texnologiyaları mənimsəmək, yaşayış şəraitini, rifah halını daha da yüksəltmək, layiqli yer tutmaq üçün insanlara geniş imkanlar yaradır. Təhsildə pedaqoji innovasiyalar, onların tipləri, tətbiq sahələri və tətbiq metodları, təhsilin modern-

ləşdirilməsi, qarşıya çıxan problemlərin həll edilməsi, onların təhsilin təşkili və keyfiyyətinə nəzarət mexanizminin təkmilləşdirilməsinə necə təsir etməsinin araşdırılmasına ciddi ehtiyac vardır.

Məqalənin elmi yeniliyi. Təhsil sistemindəki innovasiyalar təhsilin məqsədlərinə yeni məqsədin daxil edilməsinə; mövcud olan daha səmərəli pedaqoji sistemlərin tətbiqini nəzərdə tutur, əldə edilən nəticələr müasir təlim-tərbiyə xüsusiyyətlərini özündə əks etdirir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti Məqalədə irəli sürülmüş mülahizələrdən təhsildə innovasiyalardan istifadə olunmasının səmərəliliyinin artırılmasında müəllimlərə, tələbələrə kömək edə bilər.

Ədəbiyyat:

1. Ağayev Ə. Yeni təlim metod və texnologiyalarından istifadənin nəzəri və praktik məsələləri // ARTPI-nin Elmi əsərləri, 2006, № 1, s. 26-54
2. Tahirli A. Təhsildə dəyişiklik və innovasiya // <http://www.tehsilproblemleri.com>
3. Кваша В.П. Управление инновационными процессами в образовании, М., 1994, с. 46-75
4. Скаткин М.Н., Краевский В.В. Содержание общего среднего образования. Проблемы и перспективы. М.: Знание, 1981, с. 65-86
5. Ağayev Ə. Təhsilin modernləşdirilməsi: tarixilik, varislik, müasirlik // Müasir mərhələdə pedaqoji elmin inkişaf perspektivləri. Bakı, 2004, s. 98-122

E-mail: cemilehesimova023@gmail.com

Rəyçilər: *prof. E.İ. Əhmədov*
prof. F.M. Sadıqov

Redaksiyaya daxil olub:03.03.2021